

Mehnat sharoitlarida kasb kasalliklarini yuzaga kelishi

Odiljonova Ruzixon Sanjarbek qizi

E-mail: rozixonodiljonova8@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada kasbiy patologiyaning zamonaviy umumiy nazariy tomonlari bayon qilingan bo'lib bunda shuningdek, kasb kasalliklarining tasnifi, davolash va ularning oldini olishning umumiy prinsiplari yoritilgan. Hozirgi sharoitda Respublikamizda mavjud bo'lgan turli muassasa, korxonalar, tashkilotlarda faoliyat olib borayotgan ishlovchi aholining sog'lig'ini muhofaza qilish muhim vazifalardan biri hisoblanib, uning yechimi ekologik, ijtimoiy-iqtisodiy, tibbiy biologik va boshqa vazifalarni hal qilish bilan bog'liqdir.

Kalit so'zlar: kasb kasalligi, kasbiy patologiya, gippokrat, kimyoviy omillar, biologik omillar.

Kirish. Kasbiy kasallik-kasbiy zararli omil sababli rivojlanadigan, kasb kasalliklari ro'yxatiga kiritilgan, ya'ni ishlab chiqarish sharoitlarida rivojlanishi mumkin bo'lgan va ilmiy isbotlangan kasallikdir. N.F. Izmerov tadqiqotiga ko'ra ishlovchining sog'ligiga xavf soluvchi, kasalliklarning rivojlanish ehtimolini oshiruvchi, ularning avj olishini va noxush tugallanishiga atrof- muhitning har xil kimyoviy, fizik, biologik, genetik, ekologik, iqlimiy (ovqatlanish, ichimlik suvi bilan ta'minlanish, turmush va dam olish sharoitlarini, stress va boshqa holatlar) va boshqa omillar sabab bo'lishi mumkin.

Kasbiy patologiya – mustaqil klinik fan bo'lib, o'zining atamalariga, patogenezining taxmin va nazariyalariga, tashxislash, davolash va ularning oldini olish usullariga egadir. Butunjahon mehnatni muhofaza qilish tashkilotining ta'rifi bo'yicha, kasb kasalligi – mehnat faoliyati bilan bog'liq bo'lgan zararli omillar ta'sirida kelib chiqadigan va rivojlangan kasallikdir. Kasbiy kasallik – kasbiy zararli

omil sababli rivojlanadigan, kasb kasalliklari ro'yxatiga kiritilgan, ya'ni ishlab chiqarish sharoitlarida rivojlanishi mumkin bo'lgan va ilmiy isbotlangan kasallikdir.

Kasbiy zararli omillar ishlab chiqarish jarayoni uning texnologiyasi va asbobuskunalari bilan (kimyoviy toksik moddalar, ishlab chiqarish changi, nurlanish manbalari, shovqin va vibratsiya, past va yuqori atmosfera bosimi, past va yuqori harorat, infraqizil, ultratovush, elektromagnit, lazer nurlanishlar va boshqalar) va shuningdek, mehnat jarayoni, uni tashkil qilish, og'irligi va davomiyligi bilan (asab tizimi, ko'rish a'zosi, eshitish a'zosi, ovoz boylamlarining zo'riqishi, tez-tez bir xilda bajariladigan harakatlar, ma'lum bir guruhdagi mushaklarning zo'riqishi, tananing majburiy holati va boshqalar) bog'liqdir.

Kasb kasalliklari yetti guruhga bo'linadi:

1. Kimyoviy omillar ta'sirida yuzaga keladigan kasalliklar;
2. Sanoat aerezollari ta'sirida yuzaga kelgan kasalliklar;
3. Fizik omillar ta'siri bilan bog'liq kasalliklar;
4. Allergik kasalliklar;
5. Biologik omillar ta'siriga bog'liq kasalliklar;
6. Alohida a'zolar va tizimlarning ortiqcha zo'riqishi va ortiqcha keskinlikda ishlashi bilan bog'liq kasalliklar;
7. Yangi hosil bo'lgan o'smalar.

Sanoatda va qishloq xo'jaligida yangi kimyoviy moddalarning qo'llanilishi yangi kasbiy zararli omillarning yangi profilaktik chora-tadbirlarini o'rganishni taqazo etadi. Zararli omillarning ta'sirini sanitar-gigiyenik chora-tadbirlar yordamida himoyalash natijasida kasalliklar kelib chiqishining oldini olish mumkin. Texnologik progress, ishlab chiqarish jarayonlarini mexanizatsiyalash va avtomotizatsiyalash, asbobuskunalarni modernizatsiyalash, zararli omillarni yo'qotish yoki ularni xavfsiz darajagacha pasaytirish mumkin. Profilaktik chora-tadbirlarni ishlab chiqarish faoliyati jarayonida inson sezishi mumkin bo'lgan ta'sirlarni ijtimoiy va ekologik omillarni hisobga olgan holda butunligacha o'rganib

chiqish zarur. Kasbiy omillar kasb kasalliklarining rivojlanishiga sabab bo'lishidan tashqari mehnat faoliyati bilan etiologik bog'liq bo'lmagan yurak qon tomir va asab tizimining, nafas olish a'zolari va meda ichak yo'lining, qon hosil qilish a'zolari, tayanch harakat apparati, teri va boshqa kasalliklarning kechishiga ham ta'sir ko'rsatadi. Kasbiy patologiya boshqa kilinik fanlardan farqli o'laroq, ijtimoiy ahamiyatga ega, chunki zararli kasbiy omillar ta'sirida ishlovchining sog'lig'ida o'zgarishlar aniqlansa, uning sog'lig'iga yetkazilgan zararni moddiy kompensatsiya ajratilishi zarur. Hozirgi vaqtda kasbiy patologiyaga kasbiy zararli omillarning yakka yoki birgalikda kam intensiv ta'siri aqliy-emotsional zo'riqish, gipokineziya va monoton mehnat bilan bo'lishi xarakterlidir. Bu esa o'z navbatida kasb kasalliklarining klinik belgilari kam ifodalangan shakllarining rivojlanishiga sabab bo'ladi va diagnostikani qiyinlashtiradi hamda tibbiyotning turli sohalaridan chuqur bilimga ega bo'lishni talab etadi. Mehnat sharoitlarining yaxshilanishi, sog'lomlashtiruvchi tibbiy chora-tadbirlarning o'tkazilishi, sog'lom hayot tarzida yashash prinsiplarining hayotga tatbiq qilinishi natijasida kasb kasalliklarining ko'pchilik shakllari (silikoz va boshqa pnevmokoniozlar, pestitsidlardan o'tkir zaharlanishlar, teri kasbiy kasalliklari va boshqalarning) oldini olishga muvaffaq bo'lindi. Shu bilan bir qatorda, ilmiy-texnika progressi, sanoat va qishloq xo'jaligida ishlab chiqarish potentsiallarining o'sishi natijasida zararli ta'sir qiluvchi kasbiy omillarning spektri kengaydi. O'zbekiston Respublikasida yangi ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarning yaratilishi, mulkchilik shakllarining o'zgarishi, kichik korxonalarining tashkil qilinishi, jamiyatni demokratlashtirish jarayonining borishi kasbiy patologiya xizmati oldiga yangi vazifalar qo'yadi va ular kasb kasalliklarining oldini olish va davolash uchun ishlovchi xodimlarga tibbiy xizmat ko'rsatishning yangi uslubiy yo'nalishlari va tashkiliy shakllarini ishlab chiqish mas'uliyatini yuklaydi.

Kasb kasalliklarini aniqlashda quyidagi qonun qoidalarga amal qilish zarur bo'ladi:

1. Bemorni kasbini to'liq tahlil qilish va mehnat faoliyati jarayonida ishchiga zararli omillarning nechog'li tasir ko'rsatishini, ularni ta'sir qilish muddati, shuningdek ilgari boshdan kechirgan umumiy yoki kasbga oid kasalliklarni aniqlash kerak. 2. Bemorning bajaradigan ishining va mehnat sharoitlarining sanitariya-gigiyenik tavsifi bilan tanishish lozim.

3. Bemordan olingan ma'lumotlar rasmiy hujjatlar bilan tasdiqlangan bo'lishi kerak. 4. Maskur kasb kasalligida kuzatiladigan, lekin umumiy kasalliklarda ham uchrab turadigan nospetsifik klinik belgilarni hisobga olib (masalan, qo'rg'oshin va organik moddalar tasiridan kelib chiqqan kasalliklarga alohida kamqonlik alomatlari va boshqalar).

5. Ayrim kimyoviy moddalarga nisbatan organizmning o'ziga xos reaktivligini teri orqali aniqlash.

6. Patologik jarayonning dinamik rivojlanishini o'rganish, ya'ni zararli omilning ta'siri to'xtatilgandan keyin g'ayritabiiy yo'qolish va boshqalar.

Xulosa:

Mehnat sharoitlarining yaxshilanishi, sog'lomlashtiruvchi tibbiy choratadbirlarning o'tkazilishi, sog'lom tarzida yashash prinsiplarining hayotga tadbiri qilinishi natijasida kasb kasalliklarining ko'pchilik shakllari (silikoz va boshqa pnevmakoniozlar, pestitsidlarda o'tkir zaharlanishlar, teri kasbiy kasalliklari va boshqalarning) oldini olishga muvofiq bo'lindi. Kasb kasalliklarining profilaksiyasi mehnat shartlarini sog'lomlashtirishning muhandislik-texnik vositalarini ishlab chiqishda ishtirok etish, gigiyenik normativlar, boshqa sanitar qonunchilikni ishlab chiqish, mehnatni ilmiy tashkil qilish, oldini oluvchi joriy sanitariya nazorat, mehnat jamoasi o'rtasida sanitariya-ta'lim va profilaktik ishlar (sanitariya qoidalariga, xavfsizlik texnik qoidalariga, maxsus kiyimdan foydalanishga, individual himoya vositalaridan foydalanishga, davolash-profilaktika ovqatlanishiga, suyuqlik rejimiga o'tishiga) qat'iy rioya qilish kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. K.SH.Boltaboyeva, SH.T Iskandarova, N.S. Tadjibayeva, M,I.Xasanova, Sanoat gigiyenasi va sanitariyasi,Farmaseftikasi va tibbiyot oliy Oquv yurtlari talabalari uchun darslik, T.,2010 y.
2. SH.K. Maxmudova “Kasb kasalliklari” T.,2011 y.
- 3.”Kasb kasalliklari” haqidagi kitob versiyasi <https://kitobxon.com/oz/asar/2165> saytida.